

Ростислав РАДИШЕВСЬКИЙ

доктор філологічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
Київський національний університет ім. Т.Шевченка
(Київ, Україна), rostyslav.r58@gmail.com
ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-5279-8232>

Світлана КАГАМЛИК

кандидатка історичних наук,
старша наукова співробітниця,
Київський національний університет ім. Т.Шевченка
(Київ, Україна), kagam@i.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4732-1410>

Епістолярна спадщина М.Обідного часів еміграції

DOI: 10.15407/uhj2021.01.136

УДК: 323.113(=161.2)(437.311)

Анотація. Метою статті є аналіз комплексу неопублікованого ділового і приватного листування М.Обідного з «Празької колекції» та інших архівних фондів України й реконструкція на матеріалах його епістолярної спадщини кола спілкування діячів української міжвоєнної еміграції в Польщі та Чехословаччині. **Наукова методологія.** Застосований у статті метод моделювання інтелектуальних мереж дав можливість простежити численні ланцюги службових і товариських зв'язків М.Обідного, зрозуміти мотивацію його культурно-інтелектуальної праці. **Висновки.** Визначено, що коло кореспонденції М.Обідного обумовлене його особливою життєвою активністю у професійній та літературній сферах. Аналіз широкого спектру неопублікованого ділового і приватного листування державного й культурного діяча розкриває насамперед його різносторонню особистість, дозволяє з'ясувати людські риси та життєві цінності. Епістолярна спадщина митця окреслює коло діячів української культурної міжвоєнної еміграції в польському Тарнові та у чехословацькій столиці Празі. Виокремлено декілька провідних тематичних блоків кореспонденції: ділове листування тарнівського і празького періодів, пов'язане з пам'яткоохоронною діяльністю; спілкування членів літературно-мистецького товариства «Сонцесвіт»; листування М.Обідного з родиною Самійленків.

Ключові слова: Обідний, українська міжвоєнна еміграція, епістолярна спадщина, Тарнів, Прага.

Історія української міжвоєнної еміграції репрезентує діяльність блискучої плеяди видатних політичних, громадських і культурних діячів, які волею долі змушені були творити на теренах багатьох європейських держав. Діючи в умовах постійних випробувань, вони зберігали й примножували пам'ятки української визвольної боротьби, водночас збагачували культуру країн, які стали новими теренами їхньої діяльності. Завдяки їхнім зусиллям вдалося зберегти для нащадків історичну пам'ять, безцінні національні скарби як символ невичерпного державотворчого потенціалу української нації.

Незаперечну цінність для відтворення маловідомих сторінок історії української міжвоєнної еміграції має епістолярна спадщина її діячів. Зокрема, це першочергове

джерело для реконструкції сфери духовного життя, яке окреслює коло офіційного і приватного спілкування, додає особливі штрихи для розуміння характеру і мотивів творчості митців буремної епохи.

До українських діячів-емігрантів, на долю яких випало виборювання незалежності України і зброєю в руках, і силою слова, і мовою документів, належав і Михайло Обідний (1889–1938 рр.), – сотник Армії УНР, архівіст-музеєзнавець, етнограф, поет, перекладач і громадський діяч. Його діяльність довгий час залишалася невідомою і лише в часи української незалежності про нього дізналися як про енергійного збирача і хранителя українських музейних і архівних пам'яток. Водночас у тіні залишалися інші обдарування діяча та його багата епістолярна спадщина.

Різнобічна освіченість, творчі нахили і патріотичні поривання М.Обідного виявилися у різних сферах: літературній – як поета, письменника і перекладача; науковій – як автора багатьох історичних, етнографічних і народознавчих праць; архівно-музейній – як ученого-архівіста, одного із найактивніших організаторів архівної справи. М.Обідний стояв біля витоків створення українських музейних і архівних центрів в Україні та в еміграції: Катеринославський обласний музей ім. О.Поля, Київський художньо-промисловий і науковий музей, Київський військово-історичний архів-музей, Головний військово-історичний музей-архів Армії УНР, Український національний музей-архів при Українському громадському комітеті у Празі, Музей-архів визволення України, Український історичний кабінет, Етнографічний музей Підкарпатської Русі. І це – далеко не повний перелік державних і громадських установ, розвитку яких він сприяв як фундатор, керівник чи співробітник. Свідомий важливості справи, якій присвятив усе своє життя, в одному з листів М.Обідний зазначав: «Музей з приєднаним до нього архівом, школою і бібліотекою є душа нації, яка залишається навіки»¹.

Метою статті є аналіз комплексу неопублікованого ділового і приватного листування М.Обідного та реконструкція на матеріалах його епістолярної спадщини кола спілкування діячів української міжвоєнної еміграції в Тарнові і Празі. У статті застосовано методологію, для якої характерний погляд на український культурний світ як на структуру інтелектуальних мереж, що дає можливість простежити численні ланцюги службових і товариських зв'язків М.Обідного, зрозуміти мотивацію його культурно-інтелектуальної праці².

Постать Михайла Обідного, його творча та епістолярна спадщина тривалий час не була предметом наукових студій. Розсекречення архівних фондів, доступ до яких було заборонено в радянські часи, та надходження закордонної архівної україніки викликало значний науковий інтерес та уможливило активне вивчення постатей багатьох діячів української еміграції лише в умовах незалежної України. На хвилі такого дослідницького сплеску опинилася і пам'яток охоронна діяльність М.Обідного. До цього часу його особа фігурувала лише на рівні окремих побіжних згадок та невеликих енциклопедичних заміток, головним чином в доробку української діаспори.

Перші короткі відомості про М.Обідного подали некрологи, розміщені на шпальтах еміграційних часописів «Життя і знання» та «Український тиждень»³. Діяльність М.Обідного описав його сучасник А.Животко – головним чином як члена Українського історичного кабінету⁴. Архівно-музейна справа М.Обідного фрагментарно

¹ *Обідний М.* Твори в двох томах. – Т.1: Поезії. Переклади. Публіцистика / Упор. Р.Радишевського, С.Кагамлик. – К., 2013. – С.5–6.

² Див. докл.: *Kagamlyk S.* Kyiv-Mohyla Academy Intellectual Space as a Manifestation of Intercultural Communications (on the Basis of the Ukrainian Hierarchs' Epistolary Legacy) // *Kyiv-Mohyla Humanities Journal.* – 2018. – №5. – P.61–82.

³ *Животко А.* Д-р Михайло Обідний (1889–1938) // *Український тиждень.* – 1938. – 16 січня; Д-р Михайло Обідний // *Життя і знання.* – 1938. – Ч.1(124). – Січень. – С.95–96.

⁴ *Животко А.* Десять років Українського історичного кабінету (1930–1940). – Прага, 1940. – 70 с.

представлена в контексті культурно-освітньої діяльності української еміграції в дослідженні С.Наріжного, очевидця описуваних ним подій⁵.

В Україні творчістю М.Обідного цікавилися переважно краєзнавці. Зокрема П.Ротач⁶ і Л.Розсоха⁷ зібрали біографічні відомості про нього як уродженця Полтавщини, а закарпатські автори зосередилися на діяльності М.Обідного в останні роки життя, які він провів у Мукачеві⁸. На рубежі ХХ–ХХІ ст. стислу інформацію про життєві віхи і творчий доробок діяча подали окремі спеціалізовані довідники⁹. По-справжньому «відкрила» М.Обідного М.Палієнко, яка на матеріалах особового фонду ЦДАВО України висвітлила його пам'яткоохоронну діяльність¹⁰, а в додатках до своєї фундаментальної монографії з історії української еміграції вмістила 12 документів щодо архівно-музейної діяльності М.Обідного¹¹. Водночас, попри доволі значну увагу науковців і краєзнавців до постаті визначного діяча, переважна частина його творчого доробку ще не оприлюднена для широкого загалу.

Творча й епістолярна спадщина М.Обідного: загальний огляд

Творча та епістолярна спадщина М.Обідного розпорошена в багатьох архівних і бібліотечних фондах – як вітчизняних, так і зарубіжних. Частина її оприлюднена, що стосується передусім праць на тему охорони пам'яток та літературних збірок. Так, окремим друком вийшли праці М.Обідного «Військово-архівна справа на Україні» (1919 р.), «В обороні могил полеглих українських лицарів» (1921 р.), «Як охоронялись пам'ятки» (1925 р.). Низка студій з'явилася друком 1928 р. у спеціальному органі Українського національного музею-архіву при Українському інституті громадознавства у Празі, в якому працював М.Обідний: «Наші завдання в охороні пам'яток», «З мартирології українських пам'яток на еміграції», «Охорона військових могил».

Докладне вивчення особового фонду М.Обідного та інших архівних фондів із «Празької колекції» ЦДАВО України, а також зібрання Інституту рукопису НБУВ і відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Шевченка НАН України, дало можливість виявити цілу низку праць автора, які з тих чи інших обставин залишилися неоприлюдненими. Це дало змогу опублікувати в окремому томі літературний доробок М.Обідного, включно з його поетичними творами, перекладами та публіцистикою¹², а в перспективі готується окремий том історичних праць. Водночас для доповнення характеристики різнобічної діяльності та особистих рис М.Обідного велике значення має його ділове і приватне листування, яке донині не поставало предметом окремого наукового дослідження.

⁵ Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч.1. – Прага, 1942. – С.331; Його ж. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919–1939: Матеріали, зібрані С.Наріжним до частини другої. – К., 1999. – С.6–7, 24, 33, 57, 89–91.

⁶ Ротач П. Матеріали до українського біографічного словника: Літературна Полтавщина // Архіви України. – 1967. – №6. – С.109; Його ж. Розвіни по чужині: Полтавці на еміграції: Короткий біобібліографічний довідник. – Полтава, 1998. – С.107.

⁷ Розсоха Л. До життєпису українського патріота миргородця Михайла Обідного // Полтавська петлюрія: Матеріали сьомих петлюривських читань. – Полтава, 2005. – С.251–256.

⁸ Качій Ю. З історії музейної справи на Закарпатті // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1964. – №5. – С.48; Поп І. Енциклопедія Подкарпатської Русі. – Ужгород, 2001. – С.280.

⁹ Сидоренко Н. Обідний Михайло // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. – Вип.8. – Л., 2001. – С.210; Капмова К. Обідний М.Ю. // Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. – Вип.І (ХІХ ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999. – С.247–249.

¹⁰ Палієнко М. Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Обідного в Україні, Польщі, Чехословаччині // Пам'ятки України: історія та культура. – 2005. – №2. – С.92–127.

¹¹ Палієнко М. Архівні центри української еміграції: створення, функціонування, доля документальних колекцій. – К., 2008. – 688 с.

¹² Обідний М. Твори в двох томах. – Т.1: Поезії. Переклади. Публіцистика / Упор. Р.Радішевського, С.Кагамлик. – К., 2013.

Широке коло офіційної і приватної кореспонденції М.Обідного мотивоване його особливою життєвою активністю. Виявляючи неабияку енергію та працездатність, він окрім своєї професійної, архівно-музейної, діяльності брав участь у багатьох громадських організаціях. За його власними словами,

«був членом Комісії для охорони пам'яток при Міністерстві освіти; членом-секретарем Подільського товариства охорони пам'яток старовини й мистецтва; членом-секретарем і головою секції охорони могил полеглих українських воїнів Українського військово-історичного товариства; постійним членом Архівної комісії при Міністерстві освіти; членом-секретарем комітету Музею-архіву визволення України та інш.»¹³.

Не меншу активність М.Обідний виявляв і на літературному фронті. У Києві він належав до літературного об'єднання «Музагет», був членом Київської громади молодих письменників; у Кам'янці-Подільському входив до дирекції Українського камерного театру; у Тарнові його зусиллями було засновано літературно-мистецьке товариство «Сонцесвіт», на засіданні цього ж товариства у Ченстохові він виголошував доповідь «Володимир Самійленко на терезах поетичної думки»; у Празі брав участь в організації Товариства українських письменників і журналістів на еміграції тощо.

Коло ділового і приватного спілкування М.Обідного розкриває насамперед його особовий фонд у ЦДАВО України. Як засвідчують документи, серед кореспондентів та приятелів були культурні, державні й політичні діячі: О.Ейхельман, С.Русова, В.Дорошенко, М.Шаповал, Ю.Липа, Д.Ісаєвич, П.Холодний та багато інших. Окрім, власне, фонду М.Обідного значний обсяг його кореспонденції відклався також в особових зібраннях А.Животка, В.Самійленка, Н.Григорієва, І.Шендрика, Олександра Олеся та інших діячів української міжвоєнної еміграції. В Інституті рукопису НБУВ виявлено неопубліковане досі листування М.Обідного з родиною Самійленків¹⁴. У відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Шевченка НАН України зберігається його листування у цьому зв'язку з редактором часопису Оленою Пчілкою, а також листи до В.Самійленка та Олександра Олеся¹⁵.

Цінним додатком до листування виступає також власноручний щоденник М.Обідного¹⁶, події якого охоплюють еміграційний період, зокрема перебування його в польському місті Тарнові. Ведення щоденника саме в цьому життєвому проміжку діяча (22 липня 1922 – 21 липня 1923 рр.), очевидно, пояснюється неабиякою важливістю його зусиль, спрямованих на охорону українських пам'яток та підготовку перевезення документів Головного військово-історичного музею-архіву до Праги. Усі ці матеріали сприяють з'ясуванню професійного та громадського оточення М.Обідного, його особистих рис і ціннісних пріоритетів.

¹³ Там само. – С.70.

¹⁴ Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського (далі – ІР НБУВ). – Ф.1. – Спр.3721, 34655; Ф.196. – Спр.30, 35/36, 52.

¹⁵ Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Шевченка НАН України (далі – ІЛ). – Ф.78. – Спр.534; Ф.43. – Спр.123–125.

¹⁶ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.3504. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.38–66 зв.

Професійне листування

Тарнівський період. Праця над охороною пам'яток в музейно-архівних установах спонукала М.Обідного підтримувати широке коло спілкування в середовищі української еміграції. Перебуваючи разом з українським урядом у Тарнові, М.Обідний неодноразово звертався до різних посадових і громадських осіб з проханням вжити негайних заходів для збереження вивезених з України пам'яток українських визвольних змагань. За відсутності достатніх коштів, М.Обідний, як начальник Головного військово-історичного архіву, у вересні 1921 р. безпосередньо звернувся до головного отамана С.Петлюри, «во ім'я любові до загибаючих щоденно наших національних скарбів – історичних пам'яток, документальних свідочств визволення України [...] затвердити асигновку на двадцять тисяч м[арок] польських], призначених на врятування історичних пам'яток з рук анархії»¹⁷.

На прохання М.Обідного надіслати до Музею-архіву історичні матеріали відгукнулося чимало представників української інтелігенції. Свої колекції надали професори І.Огієнко та І.Шендрик, Українське співоче товариство у Тарнові, полковник М.Садовський, підполковник М.Гревізирський та ін.¹⁸ Відомі також звернення М.Обідного у травні 1922 р. до директора бібліотеки НТШ у Львові В.Дорошенка щодо передачі книг для бібліотеки Музею-архіву та до полковника Виговського щодо надіслання документів і листування керівників повстанських загонів Ю.Гютюнника й А.Гулого-Гуленка¹⁹.

Намагаючись належним чином організувати збереження та опрацювання вивезених до Польщі історичних документів, М.Обідний звертався до українських дипломатичних місій в Англії, Франції, Італії, Швейцарії, Швеції, Бельгії, Чехословаччині, Румунії, посольств УНР в Австрії, Німеччині, Болгарії, Туреччині з проханням надати дорученому йому Музею-архіву інформацію про українських громадян:

«1) В яких місцях знаходяться українські колонії, табори інтернованих та полонених з поданням точних адрес (в українській і французькій мовах) і прізвищ представників (осередків чи інституцій), через яких можна було б нав'язати постійні зносини; 2) Які існують там гуртки, товариства, інституції, заклади (наукові, культурно-освітні, аматорські, мистецькі чи які інші) – бажано докладні адреси; 3) Повний реєстр (теж з поданням адрес) всіх українських видавництв, книгозбірень, бібліотек, періодичних і неперіодичних видань: журналів, часописів, газет»²⁰.

Із метою повідомлення про заснування Музею-архіву визволення України та агітації щодо збирання для нього експонатів М.Обідним було розіслано 1135 відозв і 62 окремих листи до видатних українських діячів, у тому числі й міністрів УНР, з проханням фінансового сприяння²¹. Важливими були звернення М.Обідного до начальника Генерального штабу Армії УНР генерал-хорунжого В.Куща та до Українського громадського комітету (20 квітня, 3 травня, 15 вересня 1923 р.) з викладом програми дій у справі збереження пам'яток, недоцільності перевезення пам'яток з Тарнова до Каліша і обґрунтуванням нового місця осідку Музею-архіву – Праги²².

¹⁷ Там само. – Ф.4018. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.84–84 зв.; *Палієнко М.Г.* Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Обідного... – С.113–114.

¹⁸ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.3504. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.38–66 зв.

¹⁹ Там само. – Ф.4018. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.26–26 зв.; Ф.1508. – Оп.1. – Спр.7. – Арк.68 зв.

²⁰ Там само. – Ф.4211. – Оп.1. – Спр.46. – Арк.11–11 зв.

²¹ Там само. – Ф.4018. – Оп.1. – Спр.5. – Арк.1–4.

²² Там само. – Спр.2. – Арк.99–102, 123–126, 131–133 зв., 169–170.

Професійне і громадське оточення М.Обідного тарнівського періоду (22 липня 1922 – 21 липня 1923 рр.) також яскраво ілюструє його щоденник, зокрема зустрічі з посадовими особами УНР – С.Петлюрою, А.Лівицьким, В.Приходьком, М.Юнаковим, М.Садовським, І.Кабачковим, С.Сірополком, В.Сінклером, А.Вовком та ін. – у справі охорони українських пам'яток та підготовки перевезення документів Головного військово-історичного музею-архіву до Праги.

Празький період. Перебування М.Обідного у Празі пов'язане з діяльністю його як кустоша Українського національного музею-архіву при Українському інституті громадознавства у Празі та секретаря-референта Українського історичного кабінету. Відомі низка його звернень до різних осіб з метою поповнити українські історичні зібрання. Так, з проханням підтримки справи охорони пам'яток М.Обідний звертався до представника Українського бюро в Лондоні полковника Д.Антончука та до Хвальної управи Українського народного союзу у США²³.

У лютому 1928 р. М.Обідний листувався з дружиною М.Шаповала О.Шаповалою щодо необхідності збереження архіву діяча як одного із засновників Празького музею-архіву. Високо оцінюючи діяльність М.Шаповала, М.Обідний 12 лютого 1928 р. писав:

«В історії українського визволення й відродження, в історії українського громадського життя, в історії української культури, особливо в її еміграційному періоді, найчільніше місце належить Микиті Юхимовичу. Він, заснувавши в Празі в 1923 р. Музей-Архів, дав напрямок і праці по збиранню важливих джерел історії»²⁴.

Упродовж 1930–1931 рр. М.Обідний направив низку звернень українським вітчизняним та закордонним діячам, зазначаючи, що з метою допомоги іноземним дослідникам Український історичний кабінет створює у Празі спеціальну бібліотеку з українознавства, для якої проводить збір матеріалів. Такі листи з проханням надіслати для бібліотеки кабінету українські друковані видання в дар або як обмін були направлені до О.Цюпки та І.Борщака, Українського бюро в Лондоні, Клубу української парламентарної репрезентації в Польщі, видавництва А.Сваленка в Берліні, Є.Бачинського у Женеві, Усеукраїнської академії наук, Державного видавництва України, книгарні Т.Савули у Відні, Одеського наукового товариства, редакцій журналів «Вільне козацтво», «Тризуб» та ін.²⁵

Заклик М.Обідного про надсилання матеріалів для Українського історичного кабінету зустрів велику підтримку з боку українського громадянства. Лише впродовж року до бібліотеки кабінету надійшло близько тисячі томів книжок та понад триста п'ятдесят назв періодичних видань.

Приватне листування

Попри широке коло офіційного спілкування М.Обідний підтримував дружні стосунки з багатьма представниками еміграційного середовища. Перебуваючи в тарнівському і празькому українських еміграційних осередках, М.Обідний не втрачав зв'язку з Україною. Так, у нього були тісні контакти зі Львовом, зокрема через

²³ Там само. – Ф.3504. – Оп.1. – Спр.11. – Арк.18–18 зв.; Ф.4018. – Оп.1. – Спр.38. – Арк.175–177.

²⁴ Там само. – Ф.4018. – Оп.1. – Спр.11. – Арк.43–44.

²⁵ Там само. – Ф.3866. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.21–22, 30–31 зв., 55, 87–87 зв., 95–95 зв., 124, 221–222, 249, 288, 308, 334–335 зв.

В.Дорошенка та І.Шендрика. З останнім постійно листувався, обговорював справи Музею-архіву в Тарнові, пересилав йому свої поезії для друку у Львові, радився щодо назв своїх поетичних збірок, отримував через нього кореспонденцію від рідних із радянської України і т. ін.

М.Обідний підтримував дружні стосунки з С.Русовою, присвятив їй низку своїх поезій²⁶. Про їхні близькі приятельські відносини під час перебування у Празі свідчить адресована йому записка від С.Русової, яка збереглася в особовому фонді М.Обідного²⁷. У тому ж фонді віднайдено невелику замітку під назвою «Ювілей С.Русової». Очевидно, це початок статті, яку М.Обідний готував для публікації з нагоди 70-річчя відомої української діячки²⁸. Зі свого боку, С.Русова цінила творчість і людські риси М.Обідного. У своїх мемуарах вона згадувала про спілкування з ним: «Обідний, як завжди, зворушував мене своєю щирою приязню»²⁹. Схвально відгукнулася С.Русова і на вихід збірки віршів М.Обідного «Нерозцвілі ранки».

В еміграційному фонді Олександра Олеся збереглося його листування з М.Обідним, зокрема лист останнього з пропозицією напередодні ювілею поета написати для Музею-архіву свою автобіографію: «Ваші ж поезії повні настроїв, огню і бурі цієї історичної епохи, Ви мали стики з багатьма українськими діячами, ученими, мистцями, політиками, вояками, це теж цікавий матеріал для Вашої автобіографії»³⁰. До 50-річчя поета М.Обідний опублікував у «Літописі Червоної Калини» свій вірш «О.Олесеві (З нагоди ювілею)», створивши яскравий образ митця: «Поете казки золотої, / Поете мрійної краси. / Весни бентежно молодой / Чудовий промінь ясний»³¹. Показово, що у фонді М.Обідного зберігся власноручно записаний ним вірш Олександра Олеся, присвячений В.Самійленкові, із позначкою «О.Олесь. Поезії. Кн.Х»³².

М.Обідний також листувався з чеським поетом П.Безручем. Відомо, що останній надсилав йому свої вірші для перекладу³³. 12 грудня 1937 р. в Мукачеві відбувся організований товариством «Просвіта» вечір із нагоди 70-річного ювілею П.Безруча, де М.Обідний виступив із доповіддю, характеризуючи творчість поета уривками з його поетичних творів³⁴.

У *середовищі* «*Сонцесвіту*». Особливо активно М.Обідний спілкувався зі своїми приятелями, членами організованого ним у Тарнові літературно-мистецького товариства «Сонцесвіт», яке в 1922 р. видавало альманах під однойменною назвою. Найактивнішими діячами товариства й авторами часопису були П.Тенянка, Н.Лівницька-Холодна, М.Ковальський, Є.Іваненко, П.Холодний, Б.Лисянський, яких М.Обідний лагідно називав «сонцесвітиками».

Приятельські стосунки між членами товариства яскраво ілюструє щоденник М.Обідного, записи якого зосереджені в межах річного проміжку – із липня 1922 по липень 1923 рр. – до переїзду автора у Прагу³⁵. Матеріали щоденника дають можливість відтворити культурне і політичне життя тарнівського українського еміграційного осередку, зокрема обставини підготовки до виходу альманаху «Сонцесвіт».

²⁶ *Обідний М.* Мати народу // Український тиждень. – 1936. – 2 березня. – Р.IV. – Ч.10(168); *Його ж.* С.Ф.Русовій // Нова Україна. – 1927. – №6/7. – С.9.

²⁷ ЦДАВО України. – Ф.3504. – Оп.1. – Спр.11. – Арк.33.

²⁸ Там само. – Спр.26. – Арк.38.

²⁹ *Русова С.* Мемуари. Щоденник. – К., 2004. – С.226.

³⁰ ЛЛ. – Ф.114. – Спр.1498. Про цей лист див.: *Лисенко Н.* Невідомі автобіографічні записи О.Олеся // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія. – Т.4. – К., 2009. – С.142–143.

³¹ *Обідний М.* О.Олесеві (З нагоди ювілею) // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Річник II. – Ч.12. – С.2.

³² ЦДАВО України. – Ф.3504. – Оп.1. – Спр.7. – Арк.63.

³³ Там само. – Спр.11. – Арк.16–17, 28–29, 35–36.

³⁴ Вечір Безруча в Мукачеві // Український тиждень. – 1937. – 25 грудня. – Ч.44(246). – С.2.

³⁵ ЦДАВО України. – Ф.3504. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.38–66 зв.

Більшість діячів товариства до виїзду в Польщу пов'язувала активна участь у національно-визвольній боротьбі. Так, В.Самійленко й П.Тенянюк служили, як і М.Обідний, у державних органах УНР: перший – у Міністерстві фінансів та інших структурах, другий – у Київській губернській народній управі. М.Ковальський очолював Департамент державного контролю УНР. П.Холодний працював у Секретаріаті народної освіти Української Центральної Ради, Міністерстві освіти.

У складі товариства були відомі вчені й культурні діячі. Так, Б.Лисянський – автор праць із технічної фізики та електротехніки, пізніше доцент Української господарської академії в Подєбрадах. Є.Іваненко – математик, згодом професор Українського високого педагогічного інституту у Празі, автор шкільних підручників із математики. Н.Ливицька – перекладачка, дочка відомого громадського діяча А.Ливицького, пізніше входила до складу празької української поетичної школи, членкиня управи Союзу українок Америки.

Харизматичною особою серед «сонцесвітиків» був П.Холодний – художник-імпресіоніст, один із засновників київської філії товариства «Просвіта». Саме він підготував обкладинку до альманаху «Сонцесвіт». Свої стосунки з ним М.Обідний описав у творі «Петро Холодний як митець», а також присвятив йому поезію «Артист-маляр в тюрмі».

Особливо теплі відносини єдали М.Обідного з його земляками-полтавцями, поетами П.Тенянюком і В.Самійленком. Їх поєднувала і батьківщина, і схожа доля. В.Самійленко й П.Тенянюк походили із с. Великі Сорочинці на Миргородщині, і свого часу служили, як і М.Обідний, у державних органах УНР.

Вихід альманаху «Сонцесвіт», який виявив поетичну майстерність українських поетів-емігрантів, високо оцінила С.Русова: «Молоді поети саме тоді видавали “Сонцесвіт”, – цей чудовий збірник, який на еміграції був променем сонця серед імлі. Молоді таланти наче віщували нам можливість нового життя»³⁶.

Листування з родиною Самійленків. Окремо варто наголосити на стосунках М.Обідного з поетом В.Самійленком. Як припускає Л.Розсоха, вони могли познайомитися ще 1902 чи 1903 р. в Миргороді, куди В.Самійленко разом із родиною перебрався з Кубані³⁷. Імовірно, не без впливу свого старшого друга й наставника, який до переїзду в Миргород жив у Катеринодарі, склалися навчання та праця М.Обідного на Кубані на початку ХХ ст.

Дружні стосунки поєднували М.Обідного й В.Самійленка довгі роки. Коли 1920 р. вони змушені були емігрувати з України до польського Тарнова, М.Обідний, який оселився тут раніше, дбав про матеріальний стан уже немолодого і хворого письменника. З ініціативи М.Обідного товариство «Сонцесвіт» влаштувало 1921 р. в Тарнові літературний вечір із нагоди 35-річної творчої діяльності В.Самійленка. «М.Обідний – це справжній мій добрий геній під час перебування мого в Галичині 1920–1924 рр.», – зі вдячністю згадував про ті часи В.Самійленко³⁸. Зі свого боку, М.Обідний 16 червня 1925 р. писав до В.Самійленка: «В зустрічі з Вами я мав не лише доброго натхненного друга, а й великого мого учителя. Огненні слова Ваших прекрасних поезій не раз стають для мене провідними ідеями. Ви дали багато для України і для людства і ще дасте!»³⁹.

Активне листування зі В.Самійленком та його дружиною Ольгою підтверджує, що М.Обідний постійно опікувався долею відомого культурного діяча. Із метою

³⁶ Русова С. Мемуари. Щоденник. – С.226.

³⁷ Розсоха Л. До життєпису українського патріота миргородця Михайла Обідного. – С.253.

³⁸ Тугуб О. Матеріали до життєпису Володимира Самійленка // За сто літ: Матеріали з громадського й літературного життя України ХІХ і початків ХХ ст. – Кн.3. – К., 1928. – С.312.

³⁹ ІР НБУВ. – Ф.196. – Спр.35. – Арк.1–2; Розсоха Л. До життєпису українського патріота миргородця Михайла Обідного. – С.255.

матеріальної допомоги на лікування В.Самійленка, який, перебуваючи у скрутному матеріальному становищі, проживав разом із дружиною в Боярці під Києвом, М.Обідний звертався у Празі до різних українських емігрантських допомогивих інституцій та осіб.

«Вчора я був у цій справі у поета О.Олеся, який дуже боляче прийняв мої інформації про Вас і пообіцяв взяти всіх заходів, щоби як скоріше вислати Вам грошей, – писав він 16 червня 1925 р. Самійленкам із Праги. – Також учора був я в Центральному союзі українськ[их] студентів і там пообіцяли вислати Вам трохи грошей. Може й ще щось десь видряпаємо»⁴⁰.

Листи подружжя Самійленків до М.Обідного розкривають деталі останніх років життя знаного українського письменника. Саме М.Обідний був одним із перших біографів В.Самійленка, ініціатором видання збірки його творів. На прохання М.Обідного В.Самійленко почав писати автобіографію, але вона залишилася незавершеною. Із метою створення ґрунтовної праці про письменника М.Обідний збирав різні матеріали про його життя, світлини, спогади людей, які спілкувалися з ним в Україні та еміграції.

До п'ятих роковин смерті В.Самійленка М.Обідний планував вихід спеціального збірника, присвяченого пам'яті поета. 18 січня 1930 р. він підписав угоду з видавництвом «Чесько-українська книга» в особі Григорія та Марії Омельченків. Згідно з її умовами, М.Обідний мав особисто зібрати та відредагувати всі матеріали до видання обсягом до 15 друк. арк. До збірника мали ввійти, крім вступної статті Л.Білецького, автобіографія, ненадруковані твори й переклади В.Самійленка, спогади про нього та листування, близько 25 фотографій⁴¹.

У зв'язку з підготовкою збірника М.Обідний від імені редакції звернувся до всіх, із ким спілкувався В.Самійленко, або в кого могла зберегтися інформація про його життя та діяльність. Такі листи із запрошенням узяти участь у написанні спогадів про В.Самійленка було направлено до професорів Д.Дорошенка, М.Славінського, К.Безкровного, П.Ростинського, Л.Білецького та ін.⁴² Інформацію про майбутнє видання М.Обідний умістив у газеті «Діло»⁴³. Достеменно невідомо, чи вдалося надрукувати збірник, оскільки жодного його примірника поки що не виявлено. Можна припустити, що книжка не вийшла або з фінансових причин, або через поганий стан здоров'я М.Обідного, адже 1933 р. йому за порадою лікарів довелося переїхати з Праги до Мукачева.

Таким чином, широке коло кореспонденції М.Обідного було обумовлене його особливою життєвою активністю у професійній та літературній сферах. Аналіз неопублікованого ділового і приватного листування розкриває насамперед його як різносторонню особистість, дозволяє з'ясувати людські риси та життєві цінності. Водночас епістолярна спадщина окреслює коло діячів української культурної міжвоєнної еміграції в польському Тарнові та у столиці Чехословаччини Празі. Матеріали особового зібрання М.Обідного і його епістолярна спадщина, що відклалася у фондах «Празького архіву» ЦДАВО України, дозволяють окреслити декілька провідних тематичних блоків. Найбільшим є ділове листування, пов'язане з пам'яткоохоронною

⁴⁰ ІР НБУВ. – Ф.196. – Спр.35–36. – Арк.1 зв.

⁴¹ ЦДАВО України. – Ф.3504. – Оп.1. – Спр.6. – Арк.48–48 зв.

⁴² Там само. – Арк.111, 120, 122.

⁴³ *Обідний М.* Пам'яті Володимира Самійленка // *Діло*. – 1930. – 3 квітня.

діяльністю М.Обідного тарнівського і празького періодів. Інша група документів віддзеркалює спілкування членів літературно-мистецького товариства «Сонцесвіт», зокрема крізь призму щоденника М.Обідного, що дає можливість реконструювати культурне й політичне життя українського еміграційного осередку в Тарнові. Окрему групу матеріалів складає листування М.Обідного з його земляком-полтавцем В.Самійленком, яких поєднували особливо теплі стосунки, та пов'язані з цим контакти. Вони засвідчують, що М.Обідний активно опікувався долею відомого культурного діяча, із метою матеріальної допомоги на його лікування звертався у Празі до різних українських інституцій. Саме М.Обідний був одним із перших біографів В.Самійленка, ініціатором видання збірки його творів, у зв'язку з чим організував збір світлин, спогадів та інших матеріалів від осіб, котрі контактували з письменником в Україні або в еміграції. У перспективі ширше досліджена епістолярна спадщина М.Обідного може ввійти до чергового тому його праць, що суттєво посилить джерельну базу вивчення української еміграції міжвоєнного періоду.

Лист М.Обідного до В.Сальського⁴⁴

12 липня 1921 р., Тарнів

Високошановний пане генерале!

Скоро місяць, як я виїхав з Ченстохова, а пишу до Вас лише першого листа. Так мало успіху моєї поїздки, що не було про що й писати. По приїзді сюди лише два тижні потратив на оббивання порогів різних інституцій і осіб, комісій і підкомісій, доки провели Закон про відпуск 40 000 м.п.

Коли ми про охорону військових документів щось робимо, то про документи невійськові цілком ніхто не дбав, про організацію Національного Музею-Архіву десь за кордоном ніхто й не думав, хоча були особи, яким по службі належало це робити. Щоби поставити на певний шлях справу зібрання й охорони військових пам'яток, прийшлося розв'язати загальну справу зібрання і охорони всіх пам'яток визволення української нації.

Бо що ж робили б ми із зібраними військовими пам'ятками, коли тут (а тим більше у Львові) переховувати їх не можна з огляду на політичні обставини часу.

Тому не кому іншому, а мені прийшлося взятись за розроблення Статуту Українського Національного Музею-Архіву (себто загального). Для цієї справи був я командирований до Львова і там разом з проф. Шендриком та членами Наукового т[овариств]ва ім. Шевченка виконав завдання, а розроблений Статут подається на затвердження Уряду. На чолі того Музею-Архіву буде колегія з семи осіб, а саме: від Академії Наук 1 предст[авник], Наукового т[овариств]ва ім. Шевченка – 1, Українсько[го] державного університету в Кам'янці – 1, Укр[аїнського] військ[ового] історичного т[овариств]ва – 1, Міністерства освіти – 1, Мініст[ерства] закорд[онних] справ – 1, Мініст[ерства] військ[ового] – 1. Ця колегія призначить директора Музею-Архіву та його заступника, контролюватиме їх діяльність та даватиме напрямок праці.

Недавно повернувся із Львова і зразу розпочинаю клопотання про відпуск асигнованих коштів.

Наказом по Військ[овому] Мін[істерству] і Армії (наказ, мабуть, Вам послали) утворено тимчасово Військ[ово]-Істор[ичний] Музей-Архів, нач[альнико]м якого призначено мене, а діловодом уряд[ника] Уланівського, обох з залишенням на попередніх посадах і утриманні.

Тепер мені надано багато праці, - переглянути діла всіх військ[ових] інституцій і частин, і вилучити історичні матеріали. Треба також упорядковувати документи, що надходять до Архіву. А я один. З боку взяти поки що нікого не можна. Дуже Вас прошу найскоріше вислати сюди уряд[ника] Уланівського, інакше я не маю змоги виїхати з Тарнова, бо ні на кого кидати справ, що надходять до Архіву.

⁴⁴ Володимир Сальський (1885–1940 рр.) – генерал-хорунжий Армії УНР.

Більше писати не маю часу, бо їде п. Красноперів.
Привіт Надії Осиповні і всім співробітникам.
До побачення.
Ваш робітник М.Обідний [підпис].

ЦДАВО України. – Ф.3179. – Оп.1. – Спр.6. – Арх.16–16 зв. Автограф

Лист М.Обідного до І.Шендрика⁴⁵
[Між 1921 і 1923 рр., Тарнів]

Христос Воскрес!

Дорогий і любий Іване Захаровичу!

Найсердечніше вітаю Вас з Великодніми Святами, бажаю весело і хороше зустріти і провести. Невелика веселість жде нас і на Святах, та буває й гірше. Веселитиме хіба надія, що правда не вмирає, що рано чи пізно ми досягнемо своєї мети.

Приїхав на Свята і «батько» Волод[имир] Петров[ич], все розпитує мене за Вас, видно скупився за Вами. Жалко, що Ви не приїхали сюди до нас на Свята, а то б разом вкупі розговлялися. Хоча тепер дорожнеча колії відбиває всяку можливість і навіть охоту їхати.

Ах, Іване Захаровичу, скільки скупчилося у мене до Вас справ і прохань:

1) У ген[ерала] Юнакова захворіла на сухоти племінниця п-ні Федотова Віра, потрібні великі кошти на ліки, а особливо на добре відживлення, а добути немає де. Вам відомо, в якому ми тут стані. Ген[ерал] Юнаків до того і сам дуже безсилий, і завжди майже хворий, тепер остаточно вибився з сили. Куди і до кого він звернеться тепер за допомогою, щоби вирвати з рук смерті (може на якийсь час) дорогу йому людину, до кого, адже ж він щиро і чесно пішов працювати і боротися за визволення нашої батьківщини, то виходить, що лише ми йому й повинні допомогти. Він дізнався, що Ви [є] членом Управи Львівськ[ого] Допом[огового] Коміт[ету], тому він звертається (через мене) до Вас з уклінним проханням допомогти бодай доброю порадою, до яких організацій у Львові чи поза Львовом можна звернутися за допомогою. Зробіть, Ів[ане] Зах[аровичу], що у Вашій силі, і напишіть мені негайно, бо і він, і хвора щодня мене запитують, чи немає вже од Вас відповіді, бо їх стан критичний безнадійно.

2) Був у мене один пан з Таборів і просив написати Вам, що Вас вітає п. Лебединський і прохає написати йому відповідь на ті численні листи, що він Вам послав, напишіть на адресу, яку він Вам подав, здається, на Липову вулицю.

3) Прислав мені листа п. Сніговський (Графот) з Франції, пише, що живеться добре і хотів би перетягти якнайбільше туди наших земляків. Його писульку до Вас при цьому пересилаю.

4) Якнайскорше надішліть мені повні відомості, хто і скільки надіслав грошей на Музей-Арх[ів], зокрема Дм[итро] Бирчак, щоб написати подяки. (На жаль, ось уже три місяці не маю цілковито коштів на поштові і канцвдатки і листування йде мляво).

5) Був тут Вячеслав Конет. Він згодився редагувати і видавати часопис, присвяч[ений] справі охорони пам'яток, і навіть має невеличкі засоби на видання першого числа, однак прохає Вас і Волод[имира] Вікт[оровича] надіслати йому програм[у] цього часопису і свої та інших статті, і то якнайскорше, бо думає видати скоро. Щодо програм, то він і сам над цим працює, але ж хоче, щоб Ви спільно з Вол[одимирем] Вікт[оровичем] розробили і надіслали йому свій.

6) Грошей на Муз[ей]-Арх[ів] сюди ніхто не надсилає.

7) Збираюся до Праги і чекаю на візу, а наколи її одержу, то приїду до Львова, щоби спільно розглянути план моєї діяльності за кордон[ом] і виробити інструкції та уповноваження. Уряд на подорож грошей не дає, (хоча має), і маю надію, що, може, добудемо від п. Бирчака.

⁴⁵ Іван Шендрик (1879 – після 1940 рр.) – архівіст, громадський діяч, керівник видавничого відділу Генерального штабу УНР.

8) п. Сір[опол]ко ставиться до моєї подорожі з багатьма застереженнями і неохотою (певно, думає, що я вже не повернуся і вони тут позбавляться доброго «сторожка» над архівним майном, а може є і інші причини. Та я вирішив за всяку ціну звідси – бо скоро здохну тут.

9) Гол[овний] Інспектор Всіх Пошт і Телеграфів Укр[аїнської] Держави Василь Коломийченко уклінно прохає Вас не забути про нього і поклопотати, щоб дали десь куток чесно і в труді дожити віку. Здається, він прохає через Тарн[івський] Допом[оговий] К[омітет] Львівську Просвіту, щоб його пристроїли в Милованні, або де-інде, і тому прохає Ваших впливів.

10) Любий Іване Захар[овичу], маю невимовну радість, за п'ять років вперше одержав листа з дому, поки що всі живі-здорові. На великий жаль, вони прислали мені листа на Тарнів (мою адресу надіслали їм мої знайомі земляки, що перебувають на еміграції і часто пишуть до своїх), а це для мене дуже не бажано, тому я, прошу вибачити мені, послав їм свою адресу на Львів через Вас, бо пишу, що у Львові учуся. Отже, сердечно Вас прошу, як тільки одержите для мене листи, негайно пересилайте мені сюди рекоменд[ованим] листом (ту конверту вкладіть в нову), на що для першої пересилки посилаю на 1.000 м[арок] п[ольських] пошт[ових] значків, зробіть це для мене, Ви ж знаєте, що це єдина втіха. Тому нетерпеливо чекаю од Вас листа з дорогими вістками з рідного Краю.

11) Послав я Дм[итру] Донцову два своїх вірші до ЛНВ і прохав його передати через Вас мені оту невдалу збілочку [...] віршів «Заполочі», чи одержали Ви?, а коли ні, то потрудіться одержати і переслати – передати мені.

12) Прошу вибачення, що не писав довго до Вас – не мав на пересилку грошей.

Чекаючи відповіді, цілую Вас

М.Обідний [підпис]

ЛННБУ ім. В.Стефаніка. – Відділ рукописів. – Ф.202. – Оп.1. – Спр.18. – Арх.48–49. Автограф

Лист М.Обідного до М.Шаповала⁴⁶

20 квітня 1923 р., Тарнів

Високоповажаний і дорогий Микито Юхимовичу!

Немов недавно, а одночасно і так давно, як ми востаннє зустрічалися, здається, на початку 1919 р., в подорожі по евакуації з Києва. Одначе назавжди незабутньо і недавно, як сьогодні, переходять перед мною найкращі дні нашої спільної праці в ЦК УПСР (1917–1918 р.р.) в надзвичайний час Великої Української Революції. І кріпить мене тепер, і певно довго, довго ще надалі могутня постать визначного провідника партії, яка в особі Вашій світло постала.

Ах, то був час, коли в шаленому леті до удосконалення життя людства ми били в Дзвін Вічності.

А що ж, як тепер, любий друже-батьку, сталевий і ніжний, бо чув від когось, що Ви плакали, перечитуючи поему Макс. Рильського «На узліссі».

Ви, звичайно, пригадуєте деякі моменти з Всеукраїнського з'їзду нашої партії 1917 р. і глибокі симпатії до Вас представників численних організацій партії з фронтів, бо вірили у Ваш провід, вірили, що Ви виведете і націю. І ось тепер далеким шляхом через Захід, шляхом освіти могутності нашої молоді, Ви, Микито Юхимовичу, сповнюєте Ваш провід.

З яким захопленням і радістю вирушали до Чехословаччини торік звідси повно надійних хлопців – учителі, а ми тут залишалися голі й обдерті, але бадьорі і впевнені до краю.

Тепер торкнуся своєї справи. Ще на початку визвольного руху, я, працюючи в Києві в Державному Військово-історичному музеї, захопився так справою зібрання пам'яток та фіксуванням історичних подій, що не помітив, як минуло понад півдесятка років. Багато пам'яток за цей

⁴⁶ Микита Шаповал (1882–1932 рр.) – державний, політичний і громадський діяч, публіцист, один з організаторів і лідерів УПСР, міністр УНР.

час вдалося врятувати від знищення, але довелося й бути свідком такого їх масового винищення (коли був безсилим щось робити – протидіяти), що просто охоплює жах. Може я так захоплювався цією роботою тому, що на неї мало хто звертав увагу. Пробув я біля неї стільки років, і сьогодні ніби вперше піднімаю голову і дивлюся туди, на Захід, до Вас, де тепер серце і розум України. Далі не маю вже змоги продовжувати свою роботу. Чи допоможе Ваш Комітет, до якого звертаюся з окремими проханнями, що пересилаю Вам разом з цим листом, і коли допоможе? Бо кожен день тут здається довгим роком, коли все навколо гине (мова йде про пам'ятки), коли сили залишають остаточно.

Я вірю, що Ви, Микито Юхимовичу, до справи охорони (вірніше врятування) пам'яток поставитеся прихильно, знав я це й раніше, але до Вас персонально я досі не звертався, бо знав, як Ви обтяжені пекельно різними справами, і тому в 1922 р. з цією справою звернувся до К[оміте]ту через Івана Симоновича (бо це ж по його часті). Виразив я й дні, коли мушу одержати відповідь, і чекав, чекав на неї, бо страшне нищення національних скарбів не давало мені спокою, огнем мене пекло. На жаль, ніякої відповіді – і пари слів не одержав. Беручи на увагу, що справу охорони пам'яток в листі освітлити досить трудно, я суть її переказував через людей, що їхали звідси до Вас: пп. Стешко, Доброновський, Чернавський і инш., і знову наслідків ніяких. Тепер звертаюся знову і даруйте мені, що турбую нею і Вас персонально.

Високошановний Микито Юхимовичу! Прохаю просто Вашої поради, що робить? Чи напружить останні сили, наколи Ви підпоможете грішми, і зібрати, позводити все, підпорядкувати і передправити до Праги, де все ж таки мусимо заснувати україн[ський] національний Музей-Архів, чи залишитись тут на поталу. Звідси зібраного майна до ста кошиків. Правда багато матеріалів можна було б залишити й тут, однак все важливіше треба б вивезти. В кожному разі я дуже Вас прохаю повідомити мене якнайскоріше хоч про одержання цього листа і мого прохання до К[абіне]ту, бо я не певний, що вони дістануться до Ваших рук.

Як Ви задивляєтесь на справу заснування в Празі чи ж инде Національного Музею-архіву? Головне – засоби на утримання інституції. Як би я був щасливий працювати колись у цій великій інституції, тим більш десь у Празі, куди я так хочу переїхати і для закінчення своєї вищої освіти. Наколи Ви на справу музейну архівну дивитися скептично, наколи я мушу цю роботу залишити, то у мене мається до Вас, Високоповажаний Микито Юхимовичу, нове велике прохання – чи не знайдете можливим призначити мені студентську стипендію, хоча б у Педагогічному інституті (документи можу на адресу надіслати), чи дати якусь посаду в Гром[адському] Комітетові, як заст[осувати] свої знання до життя в Празі, де я зможу поширити свої знання і закінчити освіту. В кожному разі мушу звідси вибратись якнайскоріше.

Одночасно надсилаю Вам свій вірш «Полотна», може знайдете можливим умістити в «Новій Україні»? Чи не можна буде в «Нов[ий] Укр[аїні]» вмістити мою статтю про охорону пам'яток на протязі 1917-1923 рр., яку можна надіслати. Також надсилаю: а) лист Музею-Архіву, ч. 9 – подяка за надсилку журналу, та б) лист Т[оварист]ва «Сонцесвіт».

Ще раз дуже прохаю Ваших ласкавих розпоряджень і прижиттєвого вирішення порушених мною справ.

Чекаючи відповіді, прошу прийняти запевнення моєї високої до Вас, Микито Юхимовичу, поваги і пошани.

[Підпис]

Моя адреса:
Polska
Tarnów
ul. Zielona, 845

ЦДАВО України. – Ф.356. – Спр.88. – Арх.4–5 зв. Автограф

Лист М.Обідного до Н.Григоріва⁴⁷*4 червня 1923 р., Тарнів*

Високоповажаний Никифоре Яковичу!

Не знахо[д]жу слів, щоби висловити Вам мою найщирішу подяку за надіслання мені від Комітету підпомоги. Був я зворушений до сліз. Коли б не Ваша допомога, не знаю, що й робив би, заліз по горло в борги, а прокляте злиденне життя знесило мене остаточно. Отже, одержавши гроші і виплутавшись трохи з боргів, я одразу виїхав з Тарнова, щоб врятувати дещо з загибавчих пам'яток, а одночасно й заїхав до Львова, щоб поінформувати.

Комітет Музею-Архіву Визвол[ення] Укр[аїни] про мої заходи перед Вашим Комітетом відносно перевозки до Праги Музею-Архіву. Мої інформації заслухали в Комітеті з великим задоволенням, після чого висловили свою згоду на передачу Музею-Архіву під заопікування Укр[аїнського] Гром[адського] Ком[ітету] в Празі, звичайно, з застереженням за Музеєм, як науковою інституцією, автономією щодо провадження роботи. Офіційне повідомлення Комітету надіслало Вам в наступних днях.

Добре було б, якби Ви вже тепер почали клопотання перед ЧСР про дозвіл на перевозку до Праги Укр[аїнського] Національного Музею-Архіву та підпомогли нам тут трохи грошми, щоб можна було все позвонити до одного місця та хоч трохи упорядкувати і підготувати для одправки до Праги.

Справа з охороною пам'яток тут зараз так стоїть зле, як ще ніколи. Ах, Никифоре Яковичу, всього в листі не напишеш, однак коли зараз не вживемо найрішучих заходів, то через місяць-два може нічого вже буде й рятувати. А скільки цінних матеріалів гине на руках у ріжних осіб, хто все те збере!

Зараз єдина надія на Ваш Комітет. Я знаю, Никифоре Яковичу, що Ви візьмете близько до серця цю болючу національну справу і зробите, що буде у Вашій силі. Заснування на еміграції Укр[аїнського] Національного Музею-Арх[іву] вимагає саме життя, зібрання цікавих експонатів дасть змогу чужинцям і нашим емігрантам докладніше ознайомитись і студіювати українську культуру. Крім того, зробимо велике діло – зберемо і схоронимо вельми цінний історичний матеріал визволення і відродження України, той матеріал, який тепер стихійно нищиться і по приватних, часом дуже нечестивих руках. Думаю, що Ви знайдете засоби на утримання в Празі Музею-Архіву в складі бодай двох співробітників і при гірших обставинах, на перший час бодай в приміщенні двох-трьох кімнат.

Ви, Никифоре Яковичу, здається, завідуєте там, власне не завідуєте, а підлягають Вам справи культурні, освітні, отже, і поладження цієї справи залежатиме найскоріше од Вас. Ще раз дуже прошу Вас прийняти на увагу той критичний стан, в якому ми тут опинилися з нашими Музеями-Арх[івами], треба щось робити сьогодні, щоб завтра не стояти «біля розбитого корита». Я думаю, що Ви мене зрозумієте. Тут цілковито немає на кого покладатися, бо все майже розпалося.

Складаю Вам, Никифоре Яков[ичу], найщирішу подяку за прийняття мене до Педагогічного Інстит[уту] і призначення стипендії. Дуже прошу Ваших заходів щодо висилки мені візи, а також прошу не забути мене й надалі з підмогою, поки виберуся з цього пекла.

З високою до Вас повагою і пошаною

М.Обідний [підпис]

ЦДАВО України. – Ф.3562. – Оп.1. – Спр.91. – Арк.2–3 зв. Автограф

⁴⁷ Никифор Григорій (1883–1953 рр.) – громадсько-політичний діяч, співзасновник Українського громадського комітету, професор Українського високого педагогічного інституту ім. М.Драгоманова у Празі.

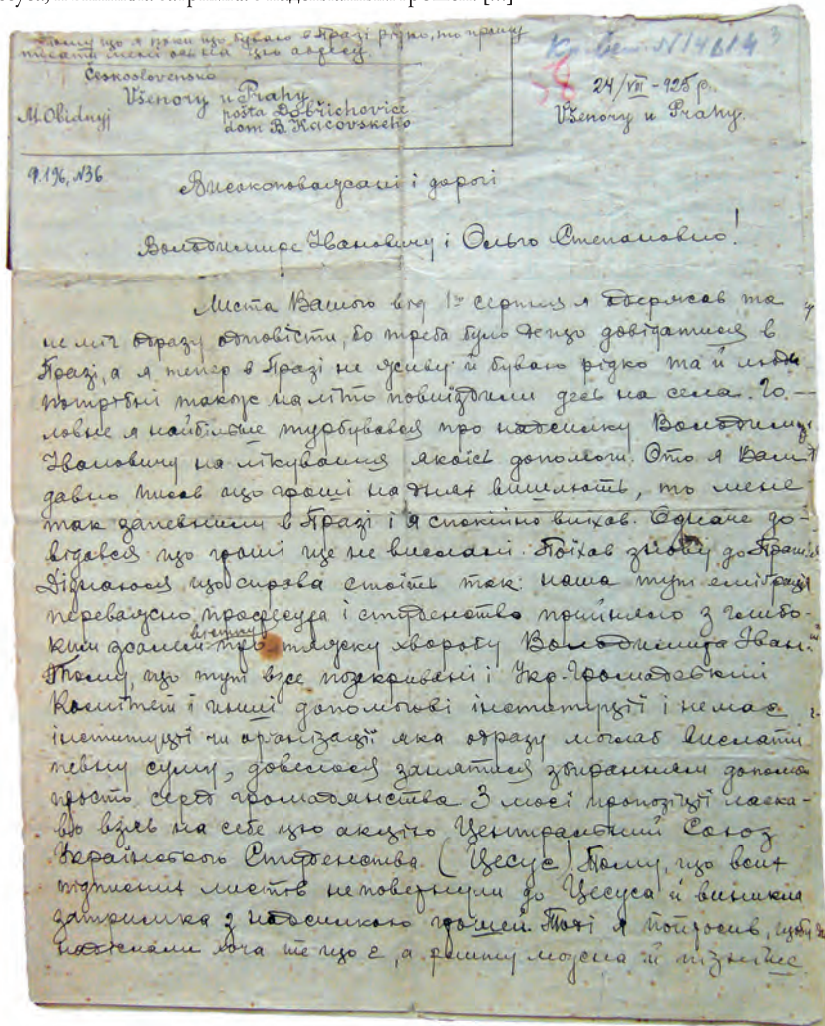
Лист М.Обідного до В. та О. Самійленків⁴⁸

24 серпня 1925 р., Вишнори, Прага

Високоповажани і дорогі

Володимире Івановичу і Ольго Степанівно!

Листа Вашого від 1-го серпня я одержав та не міг одразу відповісти, бо треба було дещо довідатися в Празі, а я тепер в Празі не живу й буваю рідко, та й люди потрібні також на літо повийздили десь на села. Головне – я найбільше турбувався про надсилання Володимирі Івановичу на лікування якоїсь допомоги. Ото я Вам давно писав, що гроші на днях вишлють – то мене так запевнили в Празі і я спокійно виїхав. Однак довідався, що гроші ще не вислані. Поїхав знову до Праги я. Дізнаюся, що справа стоїть так: наша тут еміграція, переважно професура і студентство, прийняло з глибоким жалем вістку про тяжку хворобу Володимира Іван[овича]. Тому, що тут вже позакривані і Укр[аїнський] Громадський Комітет, і інші допомогіві інституції, і немає інституції чи організації, яка одразу могла б вислати певну суму, довелося зайнятися збиранням допомоги просто серед громадянства. З моєї пропозиції ласкаво взяв на себе цю акцію Центральний Союз Українського Студентства (Цесус). Тому, що всіх підписних листів не повернути до Цесуса, й виникла затримка з надсиланням грошей. [...]

⁴⁸ Володимир Самійленко (псевдонім Сивенький; 1864–1925 рр.) – поет-лірик, сатирик, драматург і перекладач.

Щодо надсилання Вам грошей директор[ом] театру Загаровим, то я йому одночасно посилаю листа і подаю Вашу адресу, і прошу, щоби мене також повідомив про цю справу, себто чи вислав, або вишле Вам гроші. Одночасно прошу, чи не зміг би він доручити комусь зняти копію із комедії Бомарше «Шлюб Фігаро» і надіслати Вам безпосередньо чи через мене. Справа втім, що дир[ектор] Загаров, здається, вже не є директ[ором] Ужгородського театру, а живе ціле літо в Подєбрадах, де зібрав невеличку трупку і дає вистави. Побачу, що він мені напише. Чи є в Києві, або у Вас хоча один примірн[ик] моєї чи Лисянського книжечки про Вас, Володимире Івановичу?

Дуже Ви мене втішили, що пишете свою автобіографію і надішлете мені. Я збираюся видати велику книжку про Вас, Володимире Івановичу, в наступному, 1926 р., в ювілей 40-літ[тя] Вашої літературної творчості, а для того мені потрібно:

1. Ласкаво приобіцяну Вами автобіографію Вашу.
2. Найновітніші відомості про всі Ваші оригінальні і переклад[ені] твори включно до 1926 р., де й що друкувалося, а по можливості й відомості про рецензії. Так, як це тяжке завдання, то будемо просити В[исоко]ш[ановну] Ольгу Степанівну взяти на себе цей труд. Лише там, в Києві можна зібрати всі ці відомості, а в Празі тут неможливо.
3. Надіслати мені, якщо у Вас є, ще які фотографії. Крім того, може б Вол[одимир] Іванов[ич] ще сфотографувався тепер в добрій фотографії. Жаль, що Ви не поробили написів на тих фотографіях, що мені надіслали, я не знаю, що то за особи чоловік і жінка, сфотографовані з Вами, крім того, в Миловано-[чеській] групі може б треба було подати прізвища деяких осіб.

А як поправитесь, Володимире Івановичу, то дуже бажано, щоби Ви написали свої спогади про минулі старі часи. Тут не дуже давно написав спогади старий Чикаленко і книжка його спогадів має великий успіх. Молодь дуже цікавиться українським життям давно минулих років.

Дуже бажано, щоби якесь в[идавницт]во на Україні видало в ювілейний, 1926 р. всі Ваші твори – і оригінальні, і переклади. Отже, Вам треба насамперед знайти якусь особу, щоби збрала всі Ваші твори і поодинокі, розкидані в різних журналах, річі.

Поправляйтеся, Володимире Іван[овичу], до наступаюч[ого] Вашого ювілею. По Ваших роках Ви ще муsite довго жити й писати, коли б лише Вам скоріше позбавитися хвороби. Пан Президент Чехословацької Республ[іки], проф[есор] Масарик має 75 років, а ще бадьорий і керує державою. То нічого, що лікарі поки що не допомогли Вам, часом людина й поза лікарями видужує. Не тратьте лише віри у выздоровлення й бадьорості. Я не знаю, чи є рація Вам проти осені й зими переїздити до глухої провінції в Сорочинці. Підуть осінні дощі, заметуть зимою сніги і чи приємно Вам буде, ніби в норі сидіти. Все ж так - не так, може Вам доведеться й ще не раз до лікаря звертатися, то в Києві ж найкращі лікарі. В Києві Вас і частіше провідають, чи в потребі допоможуть чим Ваші прихильники і товариші-письменники. Вже якщо й переїздити в Сорочинці, то не восени, а весною. Головне, не треба думати про якийсь кінець життя і що для цього треба їхати в Сорочинці. Ви муsite поправитись і в доброму здоровлі ще відсвяткувати свій ювілей і жити ще многа літа.

З високою до Вас повагою

М.Обідний [підпис]

Тому, що я поки що буваю в Празі рідко, то прошу писати мені ось на цю адресу:

Československo. Všenory u Prahy
pošta Dobřichovice. Dom B.Kacovskeho
M.Obidnyi

REFERENCES

1. Kachii, Yu. (1964). Z istorii muzeinoi spravy na Zakarpatti. *Naukovo-informatsiyni biuleten Arkhivnobo upravlinnia URSS*, 5, 10–15. [in Ukrainian].
2. Kagamlyk, S. (2018). Kyiv-Mohyla Academy Intellectual Space as a Manifestation of Intercultural Communications (on the Basis of the Ukrainian Hierarchs' Epistolary Legacy). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, 5, 61–62.
3. Klymova, K. (1999). Obidnyi M.Yu. *Ukrainski arkhivisty: Biobibliografichni dovidnyk*, 1, 247–249. [in Ukrainian].
4. Lysenko, N. (2009). Nevidomi avtobiografichni zapysy O.Olesia. *Spadschchyna: Literaturne dzhereloznaustvo. Tekstolohiia*, 4, 136–149. [in Ukrainian].
5. Narizhnyi, S. (1999). *Ukrainska emibratsia: Kulturna pratsia ukrainskoi emibratsii 1919–1939: Materialy, zibrani S.Narizhnym do chastyny druboi*. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Paliienko, M. (2008). *Arkhivni tsentry ukrainskoi emibratsii: stvorennia, funktsionuvannia, dolia dokumentalnykh kolektsii*. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Paliienko, M. (2005). Pamiatkookhoronna diialnist Mykhaila Obidnoho v Ukraini, Polshchi ta Chekhoslovachchyni. *Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura*, 2, 93–127. [in Ukrainian].
8. Pop, I. (2001). *Entsyklopediia Podkarpatskoy Rusi*. Uzhhorod. [in Russian].
9. Radyshevskiy, R., Kahamlyk, S. (2013). *Obidnyi M. Tvoryu dvoikh tomakh. 1. Poezii. Pereklady. Publitsystryka*. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Rozsokha, L. (2005). Do zhyttiepysu ukrainskoho patriota myrhorodtsia Mykhaila Obidnoho. *Poltavska petliuriana: Materialy somykh petliurivskykh chytan*, 251–256. Poltava. [in Ukrainian].
11. Rotach, P. (1998). *Rozvitianni po chuzbnynt: Poltavski na emibratsii: Korotkyi biobibliografichni dovidnyk*. Poltava. [in Ukrainian].
12. Rusova, S. (2004). *Memuary. Shchodennyk*. Kyiv. [in Ukrainian].
13. Sydorenko, N. (2001). Obidnyi Mykhailo. *Ukrainska zburnalistyka v imenakh: Materialy do entsyklopedychnobo slovnyka*, 8, 210. Lviv. [in Ukrainian].

Rostyslav RADYSHEVSKYI

Doctor of Philological Sciences (Dr. Hab. in Philology), Professor,

Corresponding Member of NAS of Ukraine,

T.Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine), rostyslav.r58@gmail.com

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-5279-8232>

Svitlana KAHAMLYK

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History),

Senior Research Fellow,

T.Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine), kagam@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4732-1410>

Epistolary Heritage of M.Obidnyi in the Time of Emigration

Abstract. The purpose of the article is an analysis of complex of unpublished business and personal correspondence of M.Obidnyi from Praha Collection and other archival funds of Ukraine and the reconstruction of circle of communication of figures of the Ukrainian interwar emigration in Polish and Czechoslovakia on the materials of his epistolary heritage. **The research methodology.** The applied in the article method of simulation of intelligent networks gave a possibility to trace numerous circuits of work and friendly communications of M.Obidnyi, to understand motivation of his cultural and intellectual labour. **Conclusions.** It has been determined that a wide variety of correspondence of M.Obidnyi is occasioned by his peculiar life activity in the professional and literature fields. The analysis of a wide spectrum of unpublished business and personal correspondence of state and cultural figure discloses first and foremost his multiple personality, allows determining human qualities and life values. The epistolary heritage of the master defines the circle of figures of the Ukrainian cultural interwar emigration in Tarnów and Praha. It has been emphasized the several leading topical units of the epistolary heritage of the master: business correspondence of Tarnów and Praha periods, connected with monument protective activity; communication of the members of literary and artistic society “Sontsesvit”; correspondence of M.Obidnyi with family of V.Samiilenko.

Keywords: Obidnyi, Ukrainian interwar emigration, epistolary heritage, Tarnów, Praha.